

BIULETYN

KOŁA MIŁOŚNIKÓW DZIEJÓW GRUDZIĄDZA
KLUB „CENTRUM” SPÓŁDZIELNI MIESZKANIOWEJ

Rok XVIII: 2020

Grudziądz, dnia 19.08.2020 r.

Nr 35 (649)

1196. spotkanie

Marek Szajerka

Grudziądz. Od miasta – klasztoru do zamku. Pierwowzór cysterski zamków krzyżackich w Prusach z 1 poł. XIII w. (Cz. 20)

Motto:

*„Terytorium zamku obejmowało miasto Grudziądz
[Das Schloßgebiet umfasste die Stadt Graudenz]”*

Xaver Froelich, 1868 r.

Bibliografia

1. Akta Budowlane Grudziądza, teczka: odbudowa kościoła p.w. św. Mikołaja, Archiwum Państwowe w Toruniu.
2. Antkowiak W., Lamparski P., *Zamki i strażnice krzyżackie ziemi chełmińskiej*, Toruń 1999.
3. Arszyński M., *Z badań nad zamkiem pokrzyżackim w Radzynie*, Rocznik Grudziądzki, T. 2: 1961.
4. Bączkowski K., *Dzieje Polski późnośredniowiecznej (1370-1506)*. Pieszcachowicz J. [red.], Wielka Historia Polski, T. 3, Kraków 1999.
5. Białoskórska K., *Święty Chrystian primus episcopus Prussiae i jego misyjne biskupstwo. Kilka uwag o perspektywach i potrzebie dalszych badań*. Redaktor K. Zielińska-Melkowska. Grudziądz miastem Chrystiana. Materiały posesyjne z II Sympozjum, Grudziądz 2002.
6. Bielski M., Rezmer W., *Bitwy na Pomorzu. Szkice z dziejów militarnych Pomorza Nadwiślańskiego (1109-1945)*. Gdańsk 1993.

7. Bieniak J., *Studia nad dziejami ziemi chełmińskiej w okresie piastowskim*. Rocznik Grudziądzki, T. 5-6: 1970.
8. Biskup M., *Rozwój przestrzenny Grudziądza*. Rocznik Grudziądzki, [T.1.]:1960.
9. Błachnio J., *Z przeszłości Grudziądza, opis zabytków*. Grudziądz. Przewodnik, Grudziądz 1961.
10. Błaszczak K., Błaszczak W., Stachowicz M., Szajerka M. [red.], *Grudziądzkie mosty średniowieczne*, *Biuletyn Koła Miłośników Dziejów Grudziądza* 2015, nr 24 (436).
11. Bogusz W., *Zarys historii architektury. Dokumentacja budowlana 2. Podręcznik dla techników*. Warszawa 2005.
12. Boguwolski R., Kurzyńska M., *Archeologia północnej części ziemi chełmińskiej*, Grudziądz 2001.
13. Boguwolski R., *Region Grudziądza w pradziejach i wczesnym średniowieczu*. Danilewicz J. [red.], *Dzieje Grudziądza*, Grudziądz 1992.
14. Boguwolski R., *Zamek konwentualny w Grudziądzu*, Kalendarz Grudziądzki 2008.
15. Bonczkowski J., Panter M., *Księga Łąkowa z pierwszej połowy XVIII wieku, cz. I*. Rocznik Grudziądzki, T. 17.: 2007.
16. Bonczkowski J., Panter M., *Księga łąkowa miasta Grudziądza z pierwszej połowy XVIII wieku. Część II*. Rocznik Grudziądzki, T. 18: 2009.
17. Bujakowski D., Ingram J., Szajerka M., *Grudziądz – nieznaną kartą w dziejach cystersów*. Dekanski D. A., O. Grenz Bernard Adam, O. Cist, A. Słyszewska, A. M. Wyrwa [red.], *Pelplin 725 rocznica powstania opactwa cysterskiego. Kulturotwórcza rola cystersów na Kociewiu, Pelplin – Tczew* 2002.
18. Buśko C., *Wleńskie kościoły św. Jadwigi. Księga Jadwiżańska*, Wrocław 1995.
19. Cackowski S., [ed.], *Inwentarz starostwa grudziądzkiego z roku 1603 oraz rejestr dochodów z lat 1601-1603*. Grudziądz 1965.
20. Chęć A., *Gdanisko zamku w Grudziądzu*, Rocznik Grudziądzki, T. 16: 2005.
21. Chmielewski E., Wajler A., *100 lat Wodociągów w Grudziądzu. 1899-1999*. Grudziądz 1999.
22. Choińska-Bochdan E., *Gniew w świetle badań archeologicznych*. Gdańsk 1994.
23. Chrzanowski, Kornecki M. [red.], *Katalog Zabytków Sztuki w Polsce, województwo bydgoskie, powiat grudziądzki*, T. 11, z. 7, Warszawa 1974.

24. Chudziakowa J., *Kilka uwag na temat metod i podstaw datowania architektury murywanej*. *Archaeologia Historica Polona. Źródła archeologiczne i ich treści*, T. 8: 2000.
25. Cieślak Ed. [red.], *Historia Gdańska. Tom I do 1454 r.*, Gdańsk 1978, ss. 784.
26. Czacharowski A. [red.], *Atlas Historyczny Miast Polskich, Chełmno*. T. I, z. 3, Toruń 1999.
27. Czacharowski A. [red.], *Atlas Historyczny Miast Polskich, t. 1, Prusy Królewskie, Grudziądz*. Opracowanie historyczne: W. Sieradzan; opracowania kartograficzne: Z. Kozieł, Toruń 1997.
28. Czapla B., [Ed.], *Visitationes episcopatus Culmensis Andrea Olszowski Culmensi et Pomesaniae episcopo a. 1667-72 factae*, *Fontes*, t. 6-10, Toruń 1903-06.
29. Diest-Koerber von N., Meißner G., Schuch H. J., *Die Stadt und der Landkreis Graudenz aus sieben Jahrhunderten deutscher Geschichte*. Osnabrück 1976.
30. Dobosz J., Wyrwa A. M., *Działalność gospodarcza cystersów na ziemiach polskich – zarys problemu*. A. M. Wyrwa, J. Strzelczyk, K. Kaczmarek [red.], *Monasticon Cisterciense Poloniae*, Poznań 1999, T. 1.
31. Drozdowska J., [opr.], *Grudziądz. Widoki miasta. Ansichten der Stadt*. Grudziądz 2001.
32. Drozdowski E., Kopczyński S., *Środowisko geograficzne regionu grudziądzkiego*. J. Danielewicz [red.], *Dzieje Grudziądza*, Grudziądz 1992.
33. Dumala K., *Mosty kamienne. Sztuka przeszłości*. B. Wierzbicka [red.], *Mosty – dzieła sztuki i inżynierii. Zabytki. Materiały z sesji naukowej Warszawa, 25-26 maja 2000*, Warszawa 2001.
34. Dumnicki J., *Spichrze polskie*. Warszawa 1987.
35. ks. Fankidejski [J.], *Utracone kościoły i kaplice w dzisiejszej diecezji chełmińskiej*. Pelplin 1880.
36. Fijałkowska I., *Spichlerze grudziądzkie jako część zespołu dzielnicy Starego Miasta. Propozycja wpisu na listę Pomników Historii Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej*, *Rocznik Grudziądzki*, T. 20: 2012, s. 187-202.
37. Fijałkowska I., *Sprawozdanie z działalności Miejskiego Konserwatora Zabytków w Grudziądzu w roku 2017*, *Rocznik Grudziądzki*, T. 26: 2018, s. 283-294.
38. Fricke E., *Graudenz und Feste Courbiere. Führer mit geschichtlichen Darstellungen*. Graudenz 1941.
39. Froelich X., *Geschichte des Graudenzker Kreißes*, [t. I]. Graudenz, 1868.

40. Froelich X., *Góra Zamkowa w Grudziądzu w szczególności powstanie i mieszkańcy byłego zamku, jego upadek i zniszczenie*. [J. Hinz, P. Grochowski tłum. z j. niem.], Grudziądz 2002.
41. Froelich X., *Geschichte des Graudenzer Kreisses [Historia powiatu grudziądzkiego], Graudenz 1868. Tłumaczenie z oryginału A. Wolnikowski*. Rękopis tłumaczenia polskiego pośmiertnie przygotowali w formie drukowanej I. Kałędkowska – Szajerka, M. Szajerka.
42. Frycz J., *Gotycka architektura Torunia*. J. Poklewski [red.], Sztuka Torunia i ziemi chełmińskiej 1233-1815. Materiały sesji naukowej zorganizowanej dla uczczenia jubileuszu 750-lecia Torunia w dniach 18-20 IV 1983 r., Warszawa – Poznań – Toruń 1986.
43. Frycz J., Układ urbanistyczny i architektura Grudziądza, *Rocznik Grudziądzki*, [T. 1]: 1960.
44. Gieysztor A., Roslanowski T., [red.], *Miasta doby feudalnej w Europie środkowo – wschodniej. Przemiany społeczne a układy przestrzenne*. Warszawa – Poznań – Toruń 1976.
45. Górski K., *Krótkie dzieje Prus Wschodnich*. Warszawa 1946.
46. Grochowski P., *Grudziądz miastem Chrystiana? Próba identyfikacji posiadłości*. D.A. Dekański. O.B.A. Grenz O.Cist. A. Słyszewska, A.M. Wyrwa [red.], Pelplin. 725 rocznica powstania opactwa cysterskiego. Kulturotwórcza rola cystersów na Kociewiu, Pelplin – Tczew 2002.
47. Grochowski P., *Kiedy zbudowany został Klimek*, *Kalendarz Grudziądzki* 2002, s.87-90.
48. Grochowski P., *Chrystian. Biskup Prus 1216-1245*. Górna Grupa 2018, ss.500.
49. Gruszecki A., Guranowska-Gruszecka K. i Szerszeń J., *Propozycja metody sporządzania miejscowych planów szczegółowych dla obszarów o wartościach kulturowych na przykładzie śródmieścia Grudziądza*, *Ochrona Zabytków*, 1980, nr 1.
50. Gzyło M., *Furta dawnego klasztoru p.p. benedyktynek*, *Rocznik Grudziądzki*, T. 11: 1994.
51. Haftka M., *Uwagi w sprawie wczesnośredniowiecznego osadnictwa północnej Pomezanii i kwestia lokalizacji Santyry*. *Pomerania Antiqua*, T. 4.
52. Haftka M., *Zamki krzyżackie. Szkice z dziejów*. Malbork – Płock 1999.
53. Hawelko W., *Grudziądz miastem sprzed 1291 roku*, *Biuletyn Koła Miłośników Dziejów Grudziądza*, R. XI:2013, nr 32 (372).

54. Havelko W., Biskup *Christian pan feudalny Grudziądz*, Biuletyn Koła Miłośników Dziejów Grudziądz, R. XII, nr 1(376), z d. 8.01.2014, ss.12.
55. Hendler A., *Grudziądz. Przewodnik turystyczny*, Grudziądz 1937.
56. Ihnatowicz I., Mączak A., Zientara B., Z. Landau, *Dzieje gospodarcze Polski do 1939 r.*, Warszawa 1965.
57. Ihnatowicz I., Mączak A., Zientara B., *Spółczesność polskie od X do XX wieku*. Warszawa 1979.
58. Jacobi H., *Die Ausgrabungsergebnisse der Deutschordensburgen Graudenz und Roggenhausen*. Bonn, 1996.
59. Janiszewska-Mincer B., *Grudziądz w latach 1064-1772*. J. Danielewicz [red.], *Dzieje Grudziądz*, Grudziądz 1992.
60. Jasław z Bratkowa, *Album jubileuszowy. Grunwald. Szkic historyczny*, Poznań 1910.
61. Józwiak S., *Centralne i terytorialne organy władzy zakonu krzyżackiego w Prusach w latach 1228-1410. Rozwój – Przekształcenia – Kompetencje*. Toruń 2001.
62. Kaczmarek K., *Średniowieczne Collegium Augustianum w Grudziądz*. *Kilka słów o uniwersytecie, którego nigdy nie było*, Rocznik Grudziądzki, T. 15: 2003.
63. Kajzer L. [red.], Kołodziejcki S., J. Salm, *Leksykon zamków w Polsce*. Warszawa 2001.
64. Kalamarska M. [red.], Tekst Miller K. (historia Grudziądz), *Grudziądz miasto nad Wisłą*, 2004.
65. Kamiński H., Średniowieczna Brama, *Spotkania z Zabytkami* 2000, nr 1.
66. Karbowski A., *Dzieje wychowania i szkół w Polsce w wiekach średnich. Część pierwsza od 966 do 1363 r.*, Petersburg 1898.
67. Koch W., *Style w architekturze. Arcydzieła budownictwa europejskiego od antyku po czasy współczesne*. Warszawa 1996.
68. Krajnik R., *Pralaki kapituły katedralnej w Chełmży w okresie krzyżackim (do 1466 roku)*, w: *Radosław Biskup i Andrzej Radziwiński [red.], Kościół i duchowieństwo w średniowiecznej Polsce i na obszarach sąsiednich*, Toruń 2013, s. 73-117.
69. Krantz – Domasłowska L., *Katedra i zamek w Kwidzynie jako założenie obronne*, *Folia Fromborensina*, 1992, R. 1, nr 1.
70. Kruszelnicka J., *Portret Anny Nadolskiej na tle portretów wodzów polskich w sztuce*, *Rocznik Grudziądzki*, T. 13: 1998.

71. Krzyś J. [opr.], *Lustracja starostwa grudziądzkiego w 1765 roku na podstawie rękopisu Biblioteki Miejskiej w Grudziądzu*. Sygnatura oryginału 4.710/W. Maszynopis przechowywany w czytelni naukowej Biblioteki Miejskiej im. W. Kulerskiego w Grudziądzu.
72. Krzyś J., *Militarna przeszłość Grudziądza*. Grudziądz 2002.
73. Krzyś J., *Oblężenie Grudziądza w 1659 roku*. Rocznik Grudziądzki, T. 9.: 1985.
74. Kucharczyk B. R., *Grudziądz i okolice na starej karcie pocztowej*, Grudziądz 2006.
75. Kucharczyk B. R., *Grudziądz i okolice na starej karcie pocztowej*, T. 2, Grudziądz 2006.
76. Kucharczyk B. R., *Grudziądz i okolice na starej karcie pocztowej*, T. 3, Grudziądz 2007.
77. Kucharczyk B. R. *Zamek w Grudziądzu. Część pierwsza*, Grudziądz 2016, ss. 180.
78. Kucharczyk B. R. *Zamek w Grudziądzu. Część druga*, Grudziądz 2012, ss. 101.
79. ks. Kujot S., *Dzieje Prus Królewskich, Część I. Do roku 1309*, Roczniki Towarzystwa Naukowego w Toruniu, Rocznik 20 – 21, T. 1.
80. Kurzyńska M., *Wyniki nadzorów archeologicznych prowadzonych na terenie Grudziądza*, Rocznik Grudziądzki, T. 14: 2001.
81. Kurzyńska M., *Wyniki badań archeologicznych przeprowadzonych w Grudziądzu w 2000 r. w kwartale pomiędzy ulicą Spichrzową / Pańską / Wodną / Poprzeczną*, Rocznik Grudziądzki, T. 15: 2003.
82. Kurzyńska M., *Wyniki badań archeologicznych przeprowadzonych przy posesji na ul. Rynek 9 w Grudziądzu w 2004 roku*, Rocznik Grudziądzki, T. 17: 2007.
83. Kurzyńska M., *Wczesnośredniowieczna ceramika naczyniowa pozyskana z badań H. Jacobiego na Górze Zamkowej w Grudziądzu*, Rocznik Grudziądzki, T. 18: 2009.
84. Lalik T. Łukasiewicz J., *Piwowarstwo*. Encyklopedia Historii Gospodarczej Polski do 1945 roku, T. 2.
85. ks. Mańkowski J.: *Kościół św. Mikołaja – Fara*. Kościoły i klasztory grudziądzkie, Grudziądz 1928.
86. Meyer H. B., *Graudenz eine Stadtgeschichte in Bildern*, Danzig 1941.
87. Miłobędzki A., *Zarys dziejów architektury w Polsce*, Warszawa 1978.
88. Misiaszek L. Grudziądz. *Ulice – dziś i wczoraj*, Grudziądz 2014, ss. 311.

89. Moulin L., *Średniowieczni szkolarze i ich mistrzowie*, Przekład H. Lubicz – Trawkowska, Gdańsk – Warszawa 2002.
90. Mroczko T., *Architektura gotycka na ziemi chełmińskiej*, Warszawa 1980.
91. Myśliborski-Wołowski S., *Szkiece grudziądzkie*, Gdynia 1964.
92. Nawrocki Z., *Układ przestrzenny trzynastowiecznego Torunia*. Sztuka Torunia i ziemi chełmińskiej 1233-1815. Materiały sesji naukowej zorganizowanej dla uczczenia jubileuszu 750-lecia Torunia w dniach 18-20 IV 1983 r.
93. Niećko A., *110 lat Wodociągów w Grudziądzu. Tradycja i nowoczesność 1899-2009*. Wydawnictwo Kalamarski, Grudziądz 2009.
94. Nowak Z. H., Chelmno. *Historia i rozwój przestrzenny*. Atlas Historyczny Miast Polskich, T. 1, Prusy Królewskie i Warmia, z 3 Chelmno, Z. H. Nowak [opr. historycznej], Z. Kozieł [opr. kartograficznej], Toruń 1999, red. A. Czacharowski.
95. Odyniec W., *Problemy agrarne Prus Królewskich (od XV do XVIII wieku)*. Szkiece polityczno-gospodarcze, Gdańsk 1965.
96. Okulicz-Kozaryn Ł., *Dzieje Prusów*, Wrocław 1997.
97. Orłowski B., *Legenda i prawda o pseudokopernikowskich wodociągach*, Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej, Seria D. Historia Techniki i nauk Technicznych, z. 2, Warszawa 1960.
98. Otremba Z., *Grudziądz. Kronika dziejów miasta*, Gdańsk 1999.
99. Otremba Z., *Miejscowości powiatu grudziądzkiego*, Gdańsk 2002.
100. Otremba Z., *Grudziądz. Kronika powiatu*, Gdańsk 2010.
101. Pabian A., Rozykowski W., *Zamki krzyżackie na ziemi chełmińskiej*, Toruń 1997.
102. Pakulski J., *Barokowe inskrypcje w Ratuszu grudziądzkim*, Rocznik Grudziądzki, T. 16: 2005.
103. Pawłowski A. J., *Grudziądz – zamek. Relikty wieży Klimek. Dokumentacja z badań archeologiczno – architektonicznych reliktyw wieży Klimek w 2007 roku*, Karpiny – październik 2007. Dokumentacja u Miejskiego Konserwatora Zabytków w Grudziądzu.
104. Perzyński M., *W grodzie Mieszków i Bolesławów*, Poznaj Swój Kraj, R: 42, 1999, nr 8.
105. Petrykowski T., *Toruń*, Warszawa 1957.

106. Pluska I. *800 lat cegielnictwa na ziemiach polskich – rozwój historyczny w aspekcie technologicznym i estetycznym*. Wiadomości Konserwatorskie 26: 2009, s. 26-54.
107. Poklewski J. [red.], *Sztuka Torunia i ziemi chełmińskiej 1233-1815. Materiały sesji naukowej zorganizowanej dla uczczenia jubileuszu 750-lecia Torunia w dniach 18-20 IV 1983 r.*, Prace Wydziału Filologiczno – Filozoficznego, T. 31, z. 1, Towarzystwo Naukowe w Toruniu, Warszawa – Poznań – Toruń 1986.
108. Porębska K., Grzegorz M., *Słownik historyczno – geograficzny ziemi chełmińskiej w średniowieczu*, Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk 1971, red. M. Biskup, hasło: Grudziądz.
109. Porębny T., *Inwentaryzacja budowlana budynku mieszkalnego przy ul. Mickiewicza 3, CONCEPT Biuro Projektów Architektury i Urbanistyki, data opracowania grudzień 1993*. Kopia dokumentacji w zbiorach Oddz. PTH w Grudziądzu oraz w Pracowni Archeologicznej Muzeum im. ks. dr. W. Łęgi w Grudziądzu.
110. Radacki Z., *Spichlerze gotyckie nad dolną Wisłą*. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu Historia Sztuki, R. 1959, z. 1.
111. Remiś M., Szajerka M., *Kwerenda źródłowa dotycząca wieży Klimek na zamku grudziądzkim, zburzonej 5 marca 1945 r. (Studium bibliograficzno – historyczne i architektoniczne)*. PTH Oddz. Grudziądz, Grudziądz 2003. Zapis na płycie CD w dokumentacji Oddz. PTH oraz Społecznego Komitetu Odbudowy Klimka.
112. Reszkowski S., *Rozplanowanie i zabudowa Grudziądza. Przemiany przestrzenne po lokacji*, Rocznik Grudziądzki, T. 8: 1983.
113. Reszkowski S., *Lokacja i polokacyjne przemiany miasta Grudziądza w XIII-XIV wieku*, Rocznik Grudziądzki, T. 9: 1985.
114. Rospond S., *Słownik etymologiczny miast i gmin PRL*, Wrocław 1984.
115. Rzekowska-Sławińska M., *Zamek w Pokrzywnie*, Rocznik Grudziądzki, T. 8: 1983.
116. Rzempoluch A., *Architektura zamków warmińskich w świetle najnowszych badań*, Folia Fromborensina, 1992, R. 1, nr 1.
117. M. Rzekowska-Sławińska, *Zamek pokrzyżacki w Rogóźnie (pow. grudziądzki)*, Rocznik Grudziądzki 1970, T. 5 – 6: 1970.
118. Schoenwald D., *Sfałszowany przywilej Zygmunta Starego dla parafii grudziądzkiej z 1524 roku*, Biuletyn Koła Miłośników Dziejów Grudziądza, Rok XIII, nr 26 (438), z dn. 09.09.2015 r., ss.14.

119. Schoenwald D. Plany architektoniczne zespołu poklasztornego benedyktynek w Grudziądzu z lat 1836-39, *Rocznik Grudziądzki*, t. 23: 2015, s. 99-110.
120. Sieradzan W., *Grudziądz, historia i rozwój przestrzenny*, Czacharowski A. [red.], *Atlas Historyczny Miast Polskich. Prusy Królewskie i Warmia*. Grudziądz, Toruń 1997, T. 1, z. 4.
121. Skowrońska K. [red.], *Grudziądz*, Grudziądz 1991.
122. Sobańska-Bondaruk M., Lenard S. B., *Wiek V-XV w źródłach. Wybór tekstów źródłowych dla nauczycieli historii i studentów*, Warszawa 1997.
123. Soćko A., *Układy emporowe w architekturze państwa krzyżackiego*, Warszawa 2005.
124. Sosnowski O., *Powstanie, układ i cechy charakterystyczne sieci ulicznej na obszarze Wielkiej Warszawy*, *Studia do dziejów sztuki w Polsce*, T. 2: 1930.
125. Stępień P., *Słownik elementów architektonicznych (2)*, *Spotkania z Zabytkami* 1989, nr 5.
126. Stopikowski H., *Spichrz. Poznajemy zabytki Grudziądza*. Seria I, Grudziądz 1991, wkładka 8.
127. Strużyński J., *Przyczynki do historii*. Biuletyn Warmińsko-Mazurskiego Stowarzyszenia Konserwatorów Zabytków, z. 6: 2008, s. 94-105.
128. Szajerka M., *ABC architektury Grudziądza: Brama Wodna – studium historyczno – architektoniczne*, *Gazeta Grudziądzka* 1998, nr 18, s. 4.
129. Szajerka M., *ABC architektury Grudziądza: Spichrz Zamkowy*, *Gazeta Grudziądzka*, 1998, nr 18, s. 4.
130. Szajerka M., *Czy piwnice „Caritasu” przy ul. Klasztornej kryją najstarszą w Grudziądzu kaplicę św. Michała Archanioła?*, *Gazeta Grudziądzka* 1998, nr 47, s.5.
131. Szajerka M., *450. Rocznica śmierci Jana Dantyszka, człowieka renesansu. Jan Dantyszek a Grudziądz*, *Gazeta Grudziądzka* 1998, nr 32, s. 4.
132. Szajerka M., *Gmach kolegium jezuickiego*, *Gazeta Grudziądzka* 1998, nr 24, s. 4.
133. Szajerka M., *Ratusz toruński i kolegiata grudziądzka – wspólne cysterskie koło*, *Gazeta Grudziądzka* 1998, nr 43-46, s. 4.

134. Szajerka M., *Ratusz Toruński i Kolegiata Grudziądzka – wspólne korzenie cysterskie*, M. Jadczyk [red.], Biuletyn Przedmiotowy Nauczycieli Historii, Toruń 1998, nr 10, s. 51-61.
135. Szajerka M., *Średniowieczny Toruń widziany z perspektywy Grudziądza*, M. Jadczyk [red.], Biuletyn Przedmiotowy Nauczycieli Historii: 2001, nr 1, s. 34-39.
136. Szajerka M., *Średniowieczne ceglane mosty w Grudziądzu perłami architektury średniowiecznej Polski*, Gazeta Grudziądzka: 1999, nr 12, s. 6.
137. Szajerka M., *Grudziądz w XIII-XIV w. Studium historyczno – architektoniczne*, Grudziądz 2001, ss. 148. Maszynopis znajduje się w zbiorach czytelni naukowej Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu oraz bibliotece Muzeum im. ks. dr W. Łęgi w Grudziądzu. Sygnatura nr 194.695 Czyt. Nauk.
138. Szajerka M., *Collegium Augustianum w Grudziądzu 1218-1772) – uniwersytet nad dolną Wisłą*. M. Jadczyk [red.], Biuletyn Przedmiotowy Nauczycieli Historii, Toruń 2001, nr 14, s. 51-56.
139. Szajerka M. *Czy wieża Klimek powinna być odbudowana czy też sklejona?*, Gazeta Grudziądzka: 2000, nr 5, s. 8.
140. Szajerka M., *Grudziądz w XIII-XVIII w. Kwestia synchronizacji różnych źródeł historycznych i jej wpływ na obraz miasta w historiografii. Studium historyczno-architektoniczne*. Grudziądz 2004. Praca na płycie CD. Wydruk oryginalny znajduje się w zbiorach czytelni naukowej Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu oraz bibliotece Muzeum im. ks. dr W. Łęgi w Grudziądzu. Sygnatura nr 199.667 Czyt. Nauk.
141. Szajerka M., *Zamek w Grudziądzu*. 2010 r., ss. 133. Wydruk oryginalny znajduje się w zbiorach czytelni naukowej Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu oraz bibliotece Muzeum im. ks. dr W. Łęgi w Grudziądzu. Sygnatura nr 220.599 Czyt. Nauk.
142. Szajerka M., *Zamek grudziądzki i jego część składowa Zamek Wysoki*. 2015 r. Wydruk oryginalny znajduje się w zbiorach czytelni naukowej Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu oraz bibliotece Muzeum im. ks. dr W. Łęgi w Grudziądzu. Sygnatura nr 218.042 Czyt. Nauk.
143. Szajerka M. [Ed.], tłum. Ludwińska H., *Jan Ludwik Strzesz Lustracja dekanatu grudziądzkiego*, Gazeta Grudziądzka 1997, nr 44/230.
144. Szajerka M., *Kolegiata p.w. św. Mikołaja w Grudziądzu. Zmiany w bryle kościoła na przestrzeni wieków i jego miejsce na tle dziejów miasta*. Praca dyplomowa napisana na Podyplomowym Studium Polityki i Edukacji Regionalnej na seminarium Adama Wróbla. Toruń 2002.

145. Szajerka M., *Mosty średniowieczne w Grudziądzu*, Kalendarz Grudziądzki 2001, s. 89-93.
146. Szajerka M., *Pamięć i tradycja o Biskupie Chrystianie w Grudziądzu*. Grudziądz miastem Chrystiana. Materiały posesyjne, Grudziądz 1998, s. 75-91.
147. Szajerka M., *Plany Grudziądza i Warszawy*, Spotkania z Zabytkami 2000, nr 2, s. 10-13.
148. Szajerka M., *Ruiny średniowiecznej wieży w Grudziądzu*, Spotkania z Zabytkami 2000, nr 11.
149. Szajerka M., *Przegląd dyskusji nad pochodzeniem nazwy Grudziądz*. Grudziądz miastem Chrystiana. K. Zielińska-Melkowska [red.], Materiały posesyjne z II Sympozjum „Grudziądz miastem Chrystiana” 4.12.1998 r., Grudziądz 2002.
150. Szajerka M., *Szkoła biskupa misyjnego Prus św. Chrystiana – przyczynek do dziejów szkolnictwa wyższego w Polsce*, Piotrkowskie Zeszyty Historyczne, T. 5: 2003.
151. Szajerka M., *Romańska (?) wieża*, Spotkania z Zabytkami 2007, nr 2.
152. Szajerka M., *Brama Gnojna*, Gazeta Grudziądzka: 2004, nr 14-16, s. 10.
153. Szajerka M., *Brama Klasztorna*, Gazeta Grudziądzka: 2004, nr 2-3 s. 10.
154. Szajerka M., *Brama Kwidzyńska*, Gazeta Grudziądzka: 2004, nr 1, s. 10.
155. Szajerka M., *Brama Zamkowa*, Gazeta Grudziądzka: 2004, nr 5-7, s. 10.
156. Szajerka M., *Śladami przeszłości Grudziądza*, Biuletyn Koła Miłośników Dziejów Grudziądza 2005, nr 8, s. 19.
157. Szajerka M., *Furta dziedziczna: brama wjazdowa do grudziądzkiego ratusza ma 621 lat*, Nowości: 2003, nr 189, s. 11.
158. Szajerka M., *Cuda w piwnicach*, Gazeta Pomorska: 2006, nr 286, s. 14.
159. Szajerka M., *Klimka warto odbudować*, Gazeta Pomorska: 2006, nr 67, s.19.
160. Szajerka M., *Średniowieczne baszty ustępowe w panoramie miasta Grudziądza ze szczególnym uwzględnieniem pierwotnego przeznaczenia spichrzy 49-51*, Rocznik Grudziądzki, T. 17: 2007.
161. Szajerka M., *Wpływ badań nad kościołem p.w. św. Mikołaja w Grudziądzu na poznanie genezy i ustroju miasta*. Rocznik Grudziądzki, T. 16: 2005, s. 285-324.

162. Szajerka M., *Zamek grudziądzki wieża „Klimek” w świetle źródeł historycznych*, Biuletyn Koła Miłośników Dziejów Grudziądza, R. VI, 2008, nr 1 (154).
163. Szajerka M., *Średniowieczne figury terakotowe i inne wtórne detale architektoniczne na ścianach wieży kościoła św. Mikołaja*, Biuletyn Koła Miłośników Dziejów Grudziądza 2009, R. VII, nr 10 (202), ss. 4.
164. Szajerka M., *Rekonstrukcja podstawy wieży Klimek w 2007 r.*, Biuletyn Koła Miłośników Dziejów Grudziądza 2009, R. VII, nr 14 (206), ss. 4.
165. Szajerka M., *Terytorium Grudziądza w świetle przywilejów lokacyjnych*, Biuletyn Koła Miłośników Dziejów Grudziądza 2009, R. VII, nr 21(213), ss. 4.
166. Szajerka M., *Rezydencja kanoników chełmińskich w Grudziądzu w XVI-XVII w.*, Biuletyn Koła Miłośników Dziejów Grudziądza, R. VIII: 2010, nr 12 (241) z dn. 24.03.2010, ss. 4.
167. Szajerka M., *770 rocznica lokacji Grudziądza wg lustracji województwa chełmińskiego z 1664 r.*, Biuletyn Koła Miłośników Dziejów Grudziądza, R. VIII: 2010, nr 38 (267) z dn. 08.12.2010, ss. 8.
168. Szajerka M., *Zamek grudziądzki w świetle wystawy archeologicznej w Muzeum*, Biuletyn Koła Miłośników Dziejów Grudziądza, R. VIII, 2010, nr 31 (260).
169. Szajerka M., *Panorama Grudziądza w kościele parafialnym w Szembruku*, Biuletyn Koła Miłośników Dziejów Grudziądza, R. VIII, 2010, nr 36 (265).
170. Szajerka M., *Grudziądz jako przedzamcze w okresie średniowiecza i czasach nowożytnych*, Biuletyn Koła Miłośników Dziejów Grudziądza, R. IX, 2011, nr 15 (284) z dn. 11.05. 2011, ss. 4.
171. Szajerka M., *Zamek wysoki w Grudziądzu w świetle źródeł historycznych oraz eksploracji archeologicznej z lat 2006-2009*, Biuletyn Koła Miłośników Dziejów Grudziądza, Rok X: 2012, nr 22 (327) z dn. 19.09.2012 ss. 8.
172. Szajerka M., *Szkoła kolegiacka na obecnym Rynku w latach 1218 (?) – 1772*, Biuletyn Koła Miłośników Dziejów Grudziądza, R. X: 2012, nr 28 (333). ss. 8.
173. Szajerka M., *Kościół św. Mikołaja pod koniec XVIII w.*, Biuletyn Koła Miłośników Dziejów Grudziądza, R. XI: 2013, nr 30 (370) z dn. 13.11.2013, ss. 12.
174. Szajerka M., *Stajnie średniowieczne w Grudziądzu*, Biuletyn Koła Miłośników Dziejów Grudziądza, R. XII: 2014, nr 4 (379) z d. 29.01.2014, ss. 4.

175. Szajerka M., *Kilka uwag do odczytu Edwarda Wiśniewskiego Rów Hermana i jego dopływy*, Biuletyn Koła Miłośników Dziejów Grudziądza, R. XII: 2014, nr 20 (395) z dn. 11.06.2014, ss. 4.
176. Szajerka M., *Wiązania cegieł w grudziądzkich zabytkach architektury średniowiecznej*, Biuletyn Koła Miłośników Dziejów Grudziądza, Rok XII: 2014, nr 25(400), z dn. 24.09. 2014, ss. 12.
177. Szajerka M., *Folusz w Młynie Górnym*, Biuletyn Koła Miłośników Dziejów Grudziądza, Rok XII: 2014, nr 29 (404) z dn. 22.10.2014 r., ss. 8.
178. Szajerka M., *Dawny zegar ratuszowy i późniejsze zegary wieżowe w Grudziądzu*, Biuletyn Koła Miłośników Dziejów Grudziądza, Rok XII: 2014, nr 31 (406) z dn. 5.11.2014, ss. 8.
179. Szajerka M., *600 rocznica zbudowania wodociągu miejskiego w Grudziądzu. Problem wody pitnej w Grudziądzu od XIII do XVIII w. 1415-2015*, Biuletyn Koła Miłośników Dziejów Grudziądza, Rok XII: 2014, nr 32 (407), z dn. 12.11. 2014 r., ss. 14.
180. Szajerka M., *Nowa ekspozycja ruin Zamku Wysokiego w Grudziądzu*, Biuletyn Koła Miłośników Dziejów Grudziądza, R. XIII: 2015, nr 2 (414), z dn. 14.01.2015, ss. 8.
181. Szajerka M., *Kompleks szpitalny Świątego Ducha w Grudziądzu z XIII w.* Biuletyn Koła Miłośników Dziejów Grudziądza, R. XIII: 2015, nr 9 (421), z dn. 18.02.2015 r., ss. 10.
182. Szajerka M., *Browarnictwo i gorzelnictwo w Grudziądzu w średniowieczu i czasach nowożytnych w świetle dzieła X. Froelicha z 1868 r.*, Biuletyn Koła Miłośników Dziejów Grudziądza, R. XIII: 2015, nr 14 (426) z dn. 25.03. 2015, ss. 12.
183. Szajerka M., *Oszkarpowanie wewnętrzne ścian kościoła pojezuickiego w Grudziądzu – unikalne rozwiązanie architektoniczne ze średniowiecza na terenie województwa kujawsko – pomorskiego*, Biuletyn Koła Miłośników Dziejów Grudziądza, Rok XIII: 2015, nr 21 (433), z dn. 27.05 2015 r., ss. 14.
184. Szajerka M. [red.], Błaszczak K., Błaszczak W., Stachowicz M., *Grudziądzkie mosty średniowieczne*, Biuletyn Koła Miłośników Dziejów Grudziądza, Rok XIII: 2015, nr 24 (436), z dn. 24.06.2015, ss. 16.
185. Szajerka M., *Recenzja artykułu D. Schoenwalda, Sfałszowany przymilej Zygmunta Starogo dla parafii grudziądzkiej z 1524 roku*, Biuletyn Koła Miłośników Dziejów Grudziądza, Rok XIII: 2015, nr 34 (446) z dn. 04.11.2015, ss. 12.

186. Szajerka M., *Opis ruin Zamku Wysokiego w Grudziądzu wg stanu z września 2015 r.*, Biuletyn Koła Miłośników Dziejów Grudziądza, Rok XIII: 2015, nr 36 (448) z dn. 25.11.2015, ss. 16.
187. Szajerka M., *Kościół św. Jerzego na Rybakach – o zaginionej tożsamości Grudziądza*, Biuletyn Koła Miłośników Dziejów Grudziądza, R. XIII, 2015, nr 40 (452).
188. Szajerka M., *Podobieństwo w rozplanowaniu Grudziądza i Starej Warszawy*, Biuletyn Koła Miłośników Dziejów Grudziądza, Rok XIV: 2016, nr 4 (457), z d. 3.02.2016, ss.8.
189. Szajerka M., *Kamienice średniowieczne w Grudziądzu*, Biuletyn Koła Miłośników Dziejów Grudziądza, Rok XIV: 2016, nr 4 (461), z dn. 02.03.2016, ss. 6.
190. Szajerka M., *Walory architektoniczne kamienicy przy Placu Miłośników Astronomii 6-8*, Biuletyn Koła Miłośników Dziejów Grudziądza, Rok XIV: 2016, nr 20 (473) z dn. 15.06.2016, ss. 12.
191. Szajerka M., *Łazienki w Grudziądzu w okresie średniowiecza i w czasach nowożytnych*, Biuletyn Koła Miłośników Dziejów Grudziądza, Rok XIV: 2016, nr 27 (480), z dn. 14.09.2016, ss. 12.
192. Szajerka M., *60 lat makiety Grudziądza współautorstwa Jerzego Frycza – konserwatora zabytków z Torunia*, Biuletyn Koła Miłośników Dziejów Grudziądza, Rok XIV: 2016, nr 30 (483), z dn. 05.10.2016, ss. 12.
193. Szajerka M., *Nazwa Bramy Łasińskiej w dokumentach z XV-XVI w. Analiza tekstów źródłowych*, Biuletyn Koła Miłośników Dziejów Grudziądza, Rok XIV: 2016, nr 35 (488), z dn. 16.11.2016, ss. 12.
194. Szajerka M., *Datacja przywileju lokacyjnego Grudziądza wg kalendarza rzymskiego*, Biuletyn Koła Miłośników Dziejów Grudziądza, Rok XV: 2017, nr 20 (517) z dn. 10.05.2017, ss. 8.
195. Szajerka M., *800 lat zorganizowanego szkolnictwa na terenie obecnej Polski – Grudziądz jego kolebką*, Biuletyn Koła Miłośników Dziejów Grudziądza, Rok XV: 2017, nr 25 (522), z dn. 28.06.2017, ss. 20.
196. Szajerka M., *Komora celna z czasów średniowiecza i nowożytnych przy ul. Starej 23. Replika fragmentu baszty ramy Łasińskiej z 1890 r. przy ul. Starej 21*, Biuletyn Koła Miłośników Dziejów Grudziądza, Rok XV: 2017, nr 33 (530), z dn. 18.10.2017 r., ss. 20.
197. Szajerka M., *Relikt II kaplicy św. Michała Archanioła z XVIII w. w schodach do gmachu Ratusza*, Biuletyn Koła Miłośników Dziejów Grudziądza, Rok XV: 2017, nr 37 (334), z dn. 22.11.2017, ss. 12.

198. Szajerka M., *Brama Wodna – budowa i rozbudowa oraz destrukcja od XIII do XX w. Jej miejsce w strukturze obronnej szpitala Św. Ducha („zamku niskiego”)*, Biuletyn Koła Miłośników Dziejów Grudziądza, Rok XV: 2017, nr 40 (537), z dn. 13.12.2017 r., ss. 16.
199. Szajerka M., *Wieża Klimek – dawniej i współcześnie. Walory architektoniczne obiektu – klasyfikacja stylu budowli*, Biuletyn Koła Miłośników Dziejów Grudziądza, Rok XVI: 2018, nr 2 (540), z dn. 10.01.2018 r., ss. 20.
200. Szajerka M., 150. *Rocznica wydania dzieła Xaverego Froelicha Geschichte des Grandenzer Kreißes, [Dzieje powiatu grudziądzkiego] 1868-2018. Dzieje powiatu grudziądzkiego z 1868 r., jako źródło historyczne.*, Biuletyn Koła Miłośników Dziejów Grudziądza, Rok XVI: 2018, nr 3 (541) z dn. 17.01.2018, ss. 24.
201. Szajerka M., *Prawo chełmińskie i jego zgodność z tezą o pierwotnej lokacji miasta Grudziądza po północnej stronie Kanału Trynka, w obrębie murów obronnych*, Biuletyn Koła Miłośników Dziejów Grudziądza, Rok XVI: 2018, nr 9 (547) z dn. 21.02.2018, ss. 12.
202. Szajerka M., *Średniowiecze pod stopami. Pozostałości murowanej stróży z czasów wyprawy krzyżowej do Prus ks. Leszka Białego*, Biuletyn Koła Miłośników Dziejów Grudziądza, Rok XVI: 2018, nr 12 (550), z dn. 14.03.2018, ss. 16.
203. Szajerka M., *Przyczynek do etymologii nazwy miasta Grudziądza*, Biuletyn Koła Miłośników Dziejów Grudziądza, Rok XVI: 2018, nr 19 (557), z dn. 16.05.2018, ss. 20.
204. Szajerka M., *Jakob Schmidt wybitny intelektualista z Grudziądza, autor podręcznika do ortografii języka polskiego z 1743 roku, tłumacz Pisma Świętego*, Biuletyn Koła Miłośników Dziejów Grudziądza, Rok XVI: 2018, nr 22 (560), z dn. 20.06.2018, ss. 12.
205. Szajerka M., *Kaplica na Zamku Wysokim w Grudziądzu z l. 90. XIII w. – lokalizacja i architektura. Analogia do prezbiterium grudziądzkiego kościoła św. Mikołaja*, Biuletyn Koła Miłośników Dziejów Grudziądza, Rok XVI: 2018, nr 23 (561), z dn. 27.06.2018, ss. 24.
206. Szajerka M., *Konserwatywna, dwudziestowieczna datacja średniowiecznych obiektów architektonicznych w Grudziądzu*, Biuletyn Koła Miłośników Dziejów Grudziądza, Rok XVI: 2018, nr 30 (568), z dn. 17.10.2018, ss. 4.
207. Szajerka M., *Recenzja książki dr. n. med. Pawła Grochowskiego Chrystian Biskup Prus 1216-1245 i misja pruska jego czasów*, Biuletyn Koła Miłośników Dziejów Grudziądza, Rok XVI: 2018, nr 35 (573) z dn. 22.11.2018, ss. 16.
208. Szajerka M., *Propozycja aktualizacji danych w Rejestrze Zabytków Nieruchomych Miasto Grudziądz, (klasa A)*, Biuletyn Koła Miłośników Dziejów Grudziądza, Rok XVII: 2019, nr 8 (585), z dn. 27.02.2019, ss. 12.

209. Szajerka M., *Niwelacja terenu Grudziądza w latach ok. 1218-1810*, Biuletyn Koła Miłośników Dziejów Grudziądza, Rok XVII: 2019, nr 13 (590), z dn. 03.04.2019, ss. 12.
210. Szajerka M., *Powierzchnia Grudziądza w średniowieczu i czasach nowożytnych. Dylemat badawczy w świetle informacji na pieczęciach*, Biuletyn Koła Miłośników Dziejów Grudziądza, Rok XVII: 2019, nr 16 (593), z dn. 8.05.2019, ss. 32.
211. Szajerka M., *Grudziądz w okresie I Rzeczypospolitej, jako centrum życia politycznego Prus Królewskich. Kalendarium wydarzeń. Lata 1466-1772*, Biuletyn Koła Miłośników Dziejów Grudziądza, Rok XVII: 2019, nr 7 (584) z dn. 20.02.2019, ss. 8.
212. Szajerka M., *600 rocznica zbudowania wodociągu miejskiego w Grudziądzu. Problem wody pitnej w Grudziądzu od XIII do XVIII w. 1415-2015. Suplement*, Biuletyn Koła Miłośników Dziejów Grudziądza, Rok XVII: 2019, nr 19 (596), z dn. 5.06.2019, ss. 12.
213. Szajerka M., *Rytuał Actum profanum w obrzędku łacińskim dla kościoła parafialnego św. Jerzego w Grudziądzu, 15 września 1618 r. Tło historyczne*, Biuletyn Koła Miłośników Dziejów Grudziądza, Rok XVII: 2019, nr 22 (599), z dn. 04.09.2019 r., ss. 12.
214. Szajerka M., *Henryk Chelchowski z Ruth – grudziądzki literat z 1 poł. XVII w., proboszcz kościoła św. Mikołaja*, Biuletyn Koła Miłośników Dziejów Grudziądza, Rok XVII: 2019, nr 28 (605), z dn. 16.10.2019 r., ss. 12.
215. Szajerka M., *Materialne dowody świętości Grudziądza w XIII w.*, Biuletyn Koła Miłośników Dziejów Grudziądza, Rok XVII: 2019, nr 30 (607) z dn. 30.10.2019 r., ss. 16.
216. Szramkowska A., *Grudziądz 1945. Wspomnienia*, 2007.
217. Szypowscy M. i A., *Skarby dziejów. Oliwa. Bazylika archikatedralna*, Gdańsk 1997.
218. Świechowska A., *Badania archeologiczne a odbudowa Zamku Królewskiego i jego otoczenia*, Ochrona Zabytków 1987, nr 1-2.
219. Szorc A., *750 – lecie traktatu dzierzgońskiego. Seminarium 01 marzec 1999. Jest to wolne tłumaczenie tekstu traktatu dzierzgońskiego z 1249 r. na język polski. Tekst został wydany w formie małej poligrafii. Do tekstu dołączono kserokopię mapy okolic Dzierzgonia przed 1945 r. pt.: Karte Die Lage der Stadt Christburg und des Landes an der Unteren sorge im West – und ostpreussischen Raume.*
220. Szymański K., *Dzieje zamku grudziądzkiego*, Rocznik Grudziądzki, [T. 1], 1960.

221. Tajemnice klasztoru Benedyktynki w Grudziądzu, Wajler A. [red.], Grudziądz 2014.
222. *v. Hohenzollernische Visitation ab anno 1786 et 1787 IV. 22 folium 32/43*, archiwum parafialne kościoła p.w. św. Mikołaja w Grudziądzu, Visitationes 1643-1787.
223. Walczak A., *Grudziądz podziemny*, Nowości, nr z 8.01.1999 r.
224. Wajler A., *Grudziądz na starej pocztówce. Auf alten Postkarte*, Grudziądz 1998.
225. Wajler A., *Grudziądz na pocztówkach z lat 1920 -1939. Auf alten Postkarte aus dem Jahren*, Grudziądz 2002.
226. Wajler A., *Grudziądzkie parki*, Rocznik Grudziądzki, T. 15: 2003.
227. Wajler A., *Ulice Grudziądza*, Rocznik Grudziądzki, T. 9: 1985.
228. Wajler A. [red.], 120 lat Muzeum w Grudziądzu, Grudziądz 2004.
229. Walicki M. [red.], *Sztuka polska przedromańska i romańska do schyłku XIII w.*, T. 1, Warszawa 1971.
230. Walkowski A., *Grudziądz miastem Chrystiana. Materiały posesyjne z II Sympozjum „Grudziądz miastem Chrystiana” 4.12. 1998*, red. Krystyna Zielińska – Melkowska, ss. 87. Recenzja: Piotrkowskie Zeszyty Historyczne 2003, T. 5.
231. Wasik B., *Prace budowlane na zamkach w Grudziądzu i Toruniu u progu XIV wieku. Przyczynek do badań nad średniowiecznymi warsztatami budowlanymi w Prusach*, Rocznik Grudziądzki, T. 22: 2014, s. 99-112.
232. Widawski J., *Miejskie mury obronne w państwie polskim do początku XV wieku*, Warszawa 1973.
233. Wolnikowski A. [wyd.], *Inwentarz starostwa grudziądzkiego z roku 1739*, Grudziądz 1963.
234. Wyrwa A.M., *Biskup Chrystian i jego próba fundacji klasztoru cysterskiego w Prusach*. D. A. Dekanski, O. Bernard Adam Grenz O. Cist, A. Słyszewska, A.M. Wyrwa [red.], Pelplin 725 rocznica powstania opactwa cysterskiego. Kulturotwórcza rola cystersów na Kociewiu, Pelplin – Tczew 2002.
235. Zbierski A., *Archeologia o przemianach przestrzennych na terenie Gdańska*. A. Gieysztor, T. Roslanowski [red.], Miasta doby feudalnej w Europie środkowo-wschodniej. Przemiany społeczne a układy przestrzenne, Warszawa – Poznań – Toruń 1976.

236. Zielińska – Melkowska K., *Biskup Chrystian – postać i dzieło*, Grudziądz miastem Chrystiana. Materiały posesyjne, Grudziądz 1998.
237. Zielińska – Melkowska K., *Bitwa nad Rządzkim Jeziorem na tle wczesnych dziejów Grudziądza*, Rocznik Grudziądzki, T. 11: 1994.
238. Zielińska – Melkowska K., *Geneza przywileju chełmińskiego z 1233 i 1251 r. oraz jego znaczenie dla rozwoju osadnictwa na terenach Polski północnej w XIII i XIV w.*, Rocznik Grudziądzki, T. 14: 2001.
239. Zielińska – Melkowska K., *Lokacja Grudziądza w roku 1291. Studium historyczno – archiwalne*, Toruń 1991.
240. Zielińska – Melkowska K., *Przywilej chełmiński 1233-1251. Teksty pomników prawa chełmińskiego w przekładach polskich*, red. Zdrójkowski Z. [red.], Wróblewski, Toruń 1986.
241. Zielińska – Melkowska K., *Święty Chrystian – cysters – misyjny biskup Prus (próba nowego spojrzenia)*, Nasza Przeszłość, T. 83: 1994.
242. Zieliński M. G., *Chełmno civitas totus Prussiae metropolis XVI – XVIII w.*, Bydgoszcz 2007.
243. Żniński I., *Grudziądz*, Grudziądz 1913.
244. Życzyńska A., *Dzieje średniowiecznego Grudziądza do 1411 r.* Praca magisterska napisana na seminarium z historii średniowiecza pod kierunkiem prof. dr. hab. A. Czacharowskiego, Instytut Historii Archiwistyki UMK, Toruń 1992.
245. Życzyńska A., *Komturstwo grudziądzkie na przełomie XIV i XV w.*, Rocznik Grudziądzki, T. 12: 1996.

Notatki

Notatki

(L.B.S.)

Redakcja: Tadeusz Rauchfleisz, Janusz Hinz. Logo KMDG wykonał Grzegorz H. Rygielski.